

---

---

## BİR SEMPOZYUMUN ARDINDAN: “ÖNCE SÖZ VARDI!” AMA...



*H. Emrah Beriş\**

---

---

Türkiye’de sağ siyaset, uzun yıllar boyunca belirli, daha doğrusu bütünlüklü ve tutarlı bir ideolojik dile sahip olmadı. Bu durumun oluşmasında sola göre daha “yerel” bir görüntü çizen Türk sağının, kısmî ve marjinal bazı örnekler dışında, genel olarak solun beslendiği türden evrensel ideolojik kaynaklardan yoksun olmasının etkisi büyük. Ancak ilkinden daha önemli bir diğer sebep olarak sağın siyasal başarıları gösterilebilir. Çok partili hayata geçişten sonra neredeyse tüm seçimlerden sağ partilerin galip ayrılması, sağ hükümetler tarafından izlenen siyasaların belirli bir ideolojik formasyon doğrultusunda şekillenmesini adeta gereksiz kıldı. Sandıkta sürekli olarak “milletin teveccühü”nü kazanmanın yarattığı özgüven, yürütülen politikalar açısından felsefî ya da teorik bir arka plan aranması yerine daha kolay bir yola sapılmasını, yani carî koşulların şekillendirdiği pragmatik bir dil kullanılmasını beraberinde getirdi. Bundan dolayı özellikle “merkez sağ”, özgün bir siyasal perspektife sahip olmak yerine aslında muhalif (sol) fikir ve tezlere karşı çıkmakla yetindi. Bu yapılırken “devletin bekası” ya da “millî menfaatler” gibi soyut kavramların ardına gizlenilerek izlenen yöntem hem yüce bir idealin yansımaları gibi sunuldu hem de siyaseten belirli bir tavır sergilenmesi gereken konularda hazır kalıplar kullanılarak hızlı refleksler gösterilmesi sağlandı.

Henüz beş yıllık bir mazisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (Ak Parti<sup>1</sup>) kendi ideolojik rotasını “muhafazakâr demokrasi” kavramının içeriği

---

\* Dr., Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü öğretim elemanı.

doğrultusunda belirleme iddiası bu açıdan önem taşıyordu. Parti’nin bu tür ideolojik perspektif benimsemesi, 3 Kasım seçimlerinde elde edilen sonucun konjonktürel etmenlerin yarattığı geçici bir başarı olarak kalmaması için gerekli bir husus. Ak Parti’nin kurmaya çalıştığı bu dil vasıtasıyla yaklaşık yirmi yıla yakın bir süre Türkiye’nin yönetiminde söz sahibi olduktan sonra 2002 seçimleriyle adeta bir tabela partisi hüviyetine bürünen Anavatan Partisi’yle aynı kaderi paylaşmaktan kaçınmaya çalıştığı, yani bir bakıma “ANAP’laşma sendromu” yaşadığı açık. Parti politikalarının belirli bir ideoloji doğrultusunda oluşturulması, izlenen politikalara tutarlılık sağlayacağı gibi Parti için kemikleşmiş bir seçmen kitlesi yaratılması anlamına da geliyor. Ancak bu durumun gerçekleşmesi hem kullanılan ideolojinin güçlü olmasını hem de Ak Parti’nin gerçekten de en azından temel esaslar bakımından vaat ettiği ilkelere bağlı kalmasını gerektiriyor. Asıl soru işaretleri de bu noktada belirlemekte. “Muhafazakâr demokrasi” gerçekten de anlamlı bir ideoloji mi? Ya da bu ideolojinin iç tutarlılığı ve bütünlüğünden bağımsız şekilde Ak Parti kendi politikalarını muhafazakâr demokrat ilkeler doğrultusunda düzenliyor mu?

Muhafazakâr demokrasinin tek başına ele alındığında, siyaset kuramı için yeni ve hatta belirli bir ölçüde özgün bir kavram olduğu söylenebilir. Ancak bu özgünlük, tek başına kavramın anlamlı ve tutarlı bir içeriğe sahip olmasını sağlamıyor. Öncelikle şunu belirtmek gerekir: Türk siyasetinde muhafazakârlığın siyasal bir tavır olarak saygınlığı, genelde sanıldığından çok daha düşüktür. Bu bağlamda siyasal yaşamın derin sularına bakıldığında kendisini muhafazakâr olarak niteleyen Turgut Özal dışında politikacı bulmak neredeyse imkansızdır. Dolayısıyla Ak Parti’nin daha en başta “muhafazakâr” nitelemesine sahip çıkması özellikle Türk sağı için özel bir anlam taşımakta. Ama meselenin bir de başka boyutu var. Ak Parti, sahip çıktığı bu kimliğin içini ne ölçüde doldurabiliyor? Ya da soruyu başka şekilde formüle edecek olursak; evrensel örneklerle karşılaştırıldığında Parti’nin muhafazakârlık algısı ne ölçüde doğru? “Muhafazakâr demokrat” Ak Parti’nin iktidara gelmesinden itibaren yaklaşık dört yıllık bir süre geçti. Bu zaman dilimi, hem muhafazakâr demokrasi kavramıyla, hem de Ak Parti’nin kendi iç bütünlüğü içinde muhafazakâr demokrasinin ima veya vaat

---

<sup>1</sup> Adalet ve Kalkınma Partisi’nin kısa adı, gereksiz bir polemik konusu oldu. Parti, kısa adını “Ak Parti” olarak tescil ettirmiş olmasına rağmen geniş bir kesim muhtemelen “ak” sözcüğünün taşıdığı olumlu anlam nedeniyle Parti’ye “AKP” demeyi tercih ediyor. Buna karşılık başta Başbakan Erdoğan olmak üzere Parti’nin mensupları, Ak Parti nitelemesinin kullanılmasında bir hayli ısrarlı. Dolayısıyla her iki kısaltmadan birinin tercihi bile ister istemez bir değer yargısı içermekte. Yazı boyunca Partiyi nitelemek için “Ak Parti” ifadesinin kullanılması, bu terime belirli bir değer yüklememden değil, Parti’nin resmî kısaltmasının bu olmasından kaynaklanıyor.

ettiği politikaları yaşama geçirmekte ne ölçüde başarılı olduğuyula hesaplaşmak için yeterli bir süreç teşkil ediyor.

Yukarıda değindiğimiz türden bir eleştirel muhasebenin örneği, 28-29 Nisan 2006 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen bir sempozyumda yaşandı. *Muhafazakâr Düşünce* Dergisi ile Konrad Adenauer Vakfı tarafından ortaklaşa düzenlenen “Avrupa’da ve Türkiye’de Muhafazakâr Düşünce ve Siyasî Partiler” başlıklı sempozyumda Almanya ve Türkiye’den katılan bilim insanları ve siyasetçiler tarafından akademik bakış açısıyla muhafazakâr siyasetin temel parametrelerini ele alan bir dizi tebliğ sunuldu. Sempozyumun Türkiye boyutuyla ilgili tebliğlerin büyük çoğunluğu Ak Parti’ye ve bu Parti aracılığıyla literatüre giren muhafazakâr demokrasi kavramına özgülendi. Bunun yanında tebliğler aracılığıyla Avrupa ve özellikle Almanya’da bulunan muhafazakâr siyasal partilerin Türk muhafazakâr siyasetine nasıl bir teorik çerçeve sunabilecekleri sorununun yanıtı arandı.

Sempozyumda “Avrupa ve Türkiye’de Muhafazakâr Fikrin Tarihsel Gelişimi- Farklar ve Benzerlikler” başlıklı ilk oturumun konuşmacıları Gazi-osmanpaşa Üniversitesinden Yrd. Doç Dr. Bekir Berat Özipek, Koç Üniversitesinden Prof. Dr. Norman Stone ve Gazi Üniversitesinden Prof. Dr. Mümtaz’er Türköne idi. Oturumda ilk sözü alan Özipek, dünyada muhafazakâr partilerin doğuşuna neden olan tarihsel ve siyasal koşulların üzerinde durdu. Özipek, özellikle Anglo-Sakson geleneğinde uzun bir geçmişi bulunan siyasal muhafazakârlığın Türkiye’de nispeten yeni bir tarihe sahip olduğunu belirtti. İkinci konuşmacı Stone ise dünyadaki diğer muhafazakâr parti örneklerinden hareketle Ak Parti muhafazakârlığını analiz etti. Prof. Dr. Stone’un tebliğinde en ilginç nokta, Ak Parti’nin gerek ortaya koyduğu siyasal dil gerekse izlediği siyasalar itibarıyla farklı coğrafyalarda bulunan muhafazakâr partilerden büyük ölçüde ayrıldığına ortaya konulmasıydı. Stone’a göre Ak Parti en fazla İspanyol muhafazakârlığını andıran bir yüze sahip ve bu benzerlik de nispi olmanın ötesine geçememekte. Son konuşmacı Prof. Dr. Mümtaz’er Türköne soruna farklı bir yönden yaklaştı ve muhafazakârlığı “varolan siyasal ve toplumsal yapılanma” anlamında statükoyu korumakla tanımladı. Bu tür bir yaklaşım benimsendiğinde varılan sonuç, kaçınılmaz olarak, carî iktidar ilişkilerinin değişmesinden en fazla muktedirlerin rahatsız olacağıdır. Dolayısıyla Türköne siyasal partiler arasında CHP’nin en muhafazakârı olduğunun söylenebileceğini savundu.

Sempozyumda ele alınacak konulara teorik bir girizgâh niteliğini taşıyan bu ilk oturumu, Türkiye ve Almanya deneyimlerini karşılaştırmayı hedefleyen “Muhafazakâr Toplum, Türkiye ve Almanya’da Muhafazakâr Siya-

set” başlıklı bir diğer oturum takip etti. Oturumun iki konuşmacısından Ettersberg Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Hans-Joachim Veen (ki kendisi rahatsızlığı nedeniyle toplantıya katılamadığı için tebliği Konrad Adenauer Vakfı Türkiye Temsilcisi Frank Spengler tarafından sunuldu) Hıristiyan Demokrat Parti (CDU), siyaset bilimci Dr. Murat Yılmaz Ak Parti örneğinde muhafazakâr politikaların temel kurucu unsurlarının neler olabileceğini tartıştılar. Veen, Hıristiyan Demokrat Parti örneğinden hareketle Alman muhafazakârlığı üzerine odaklanan konuşmasında değer bilincine dayalı toplum ve siyaset algısının yarattığı etkileri aktardı. Diğer konuşmacı Dr. Yılmaz ise muhafazakârlığın Türk siyaseti için yeni bir ideoloji olarak görülebileceğini, hatta Süleyman Demirel gibi uzun süre sağıın önde gelen isimlerinden biri olan bir politikacının dahi bu nitelemeye karşı çıktığını belirtti. Bu açıdan Yılmaz, Ak Parti’nin siyasal ufkunu belirleyeceği anlaşılan muhafazakâr demokrasi kavramının önemli bir açılım olduğunu savundu.

“Değerler Muhafazakârlığı” başlıklı üçüncü oturumun ilk konuşmacısı olan Alman akademisyen ve yerel parlamento üyesi Ursula Männle, Almanya’da muhafazakâr partilerin dayandığı temel değer ve ilkeler üzerinde durdu. Männle’ye göre bu partiler, aile ve din gibi geleneksel vurgularının yanında özel mülkiyetin korunmasına ve devletin ekonomi alanındaki rolünün sınırlandırılmasına özel bir ağırlık vermekte. Avrupa’da klasik muhafazakâr partiler ile Hıristiyan Demokrat Partilerin siyasal ilkeleri, bir anlamda Avrupa Halk Partisi gibi bir çatı örgütü aracılığıyla birbirlerine ekleniyor. Bu minval üzere oluşturulan ortak program; özgür insan gelişimini ve bireysel özgürlükler için gerekli koşulların sağlanmasını hedef alıyor. Bu amaçla Avrupa Halk Partisi tarafından özgürlük, adalet ve sosyal sorumluluk esasları üzerinde oturan bir program benimsenmekte. Männle, tebliğinde aile birliğinin korunması ve inanç özgürlüğünün sağlanması konusu üzerine eğilerek ailenin tüm Hıristiyan Demokrat Parti programlarında “toplumun temel unsuru” olarak var olduğunu da kaydetti. Männle’den sonraki konuşmacı Selçuk Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Yasin Aktay, aynı açılımları Ak Parti politikaları ekseninde ele aldı. Aktay, öncelikle Ak Parti’nin gelenekle ilişkisinin oldukça “özgün” (ve belki de bir dereceye kadar sorunlu) olduğunu savundu. Zira Aktay’a göre Ak Parti, içinden geldiği Millî Görüş geleneğinden farklı bir siyaset ve toplum perspektifine sahip ve hatta daha da ileriye gidilerek Ak Parti’nin Millî Görüş’ten radikal anlamda farklı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Ak Parti muhafazakârlığının gelenekçi boyutunun genelde sanılandan daha dar kapsamlı olduğu söylenebilir. Burada Aktay’ın verdiği çarpıcı örnek, sözgelimi aile söz konusu olduğunda Türkiye’de devletin tüm siyasal aktörlerden daha muhafazakâr bir

tutum benimsediği. Dolayısıyla Ak Parti, Avrupa Birliği yönündeki çabalarında görüldüğü gibi karizmatik otoriteye sahip olmasının verdiği avantajlara da dayanarak gelenekten “U dönüşü” yapmaktan çekinmeyen, bu amaçla kendisini olduğu kadar tabanını da şekillendirerek değiştiren ve dönüştüren bir siyasal oluşum, Yasin Aktay’a göre.

Sempozyumun “DYP ve ANAP örneğinde Türkiye’de Orta Sağ Siyasetin Diğer Unsurları ve Ak Parti ile Farkları” konulu oturumu, merkez sağ partilerin bugüne dek savunageldikleri değer ve ilkelerin ne ölçüde “muhafazakâr” olduğunu sorgulamayı hedefliyordu. İlk konuşmacı Fatih Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ömer Çaha, Demokrat Parti ile başlayan merkez sağın genel siyasal yaklaşımıyla Ak Parti politikaları arasındaki ayrımı ortaya koymaya çalıştığı tebliğinde aslında bu partiler ile Ak Parti arasında derin bir farklılık bulunmadığını savundu. Tıpkı bir önceki oturumun konuşmacısı Yasin Aktay gibi Ömer Çaha da Ak Partinin Millî Görüş geleneğinin oldukça uzağında kaldığını ve tipik bir sağ parti görünümü kazandığını iddia etti. Çaha’dan sonra sözü alan Selçuk Üniversitesinden Doç. Dr. Birol Akgün ise temelde muhafazakâr demokrasi kavramının Ak Parti’nin kendisini Millî Görüş geleneğinden gelen diğer partilerden ayırmak için kullandığı bir araç olduğu üzerinde durdu. Akgün’e göre yakın zamanlara dek muhafazakârlık Türkiye siyasetinde olumsuz çağrışımlara sahip bir kavramdı; oysa Ak Parti’nin bu kavrama sahip çıkması, muhafazakârlığın tıpkı çağdaş Batı ülkelerinde olduğu gibi siyasal kutuplaşmanın temel parametrelerini belirleyen ideolojilerden biri olarak saygınlık kazanmasını sağladı. Yine Akgün açısından muhafazakârlık gibi nispeten nötr bir kavramın kullanılması, hem geleneksel sağ seçmenin hem de Refah Partisi-Fazilet Partisi çizgisinin ortak bir paydada buluşmasını sağlayan başlıca etmen olarak görülebilir.

İkinci günün ilk oturumu “CDU ve Ak Parti’nin Ekonomi Politikaları Örneğinde Muhafazakâr Partilerin Temel Politikaları” başlığını taşıyordu ve tahmin edileceği gibi ekonomik politikaların irdelenmesine hasredilmişti. İlk konuşmacı Matthias Hübscher (Hıristiyan Demokrat Parti Genel Merkezi, Ekonomi, Çalışma, Finansman ve Vergi Politikaları Sorumlusu) kendi partisinin, Bahçeşehir Üniversitesinden Prof. Dr. Eser Karakaş ise Ak Parti’nin ekonomi politikalarını ele alarak bunların muhafazakâr bir zemine nasıl yerleştirilebileceği üzerinde durdular. Burada dikkat çekici nokta, piyasa ekonomisine dayanan ve devlet müdahaleciliğinin neredeyse tamamen ortadan kalktığı bir anlayışın muhafazakâr partiler için adeta “olmazsa olmaz” görünümü kazanması. Nitekim Karakaş’ın da altını çizdiği gibi Ak Parti’nin izlediği ekonomi siyasaları, örneğin IMF’ce öngörülen ekonomik programların

sürdürülmesi ve yabancı sermaye konusunda Parti lider kadrosunun bir hayli istekli olması küresel ekonomiye entegrasyon konusuna olumlu yaklaşıldığını gösteriyor.

İzleyen oturum, Türkiye’nin Ak Parti iktidarı öncülüğünde katettiği Avrupa Birliği yoluna ilişkin çözümler üzerine odaklanmaktaydı. “AB-Entegrasyonu, Demokratikleşme ve Ak Parti: Bugüne ve Geleceğe Dönük Projeksiyonlar” başlıklı oturumun ilk konuşmacısı olan İstanbul Teknik Üniversitesinden Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya, Ak Parti’nin Türkiye’nin dış politikasına getirdiği yeni açılımları serimlemeye çalıştı. Buna göre eş zamanlı olarak hem ABD hem AB hem de Ortadoğu ülkeleri ile olumlu ilişkiler kurulmasını hedefleyen yaklaşımlar, içerdiği tüm risklere rağmen uzun vadede Türkiye için yeni kazanımlar meydana getirebilecek. Burada önemli olan nokta, gerekli siyasal manevraların doğru şekilde ve zamanında yapılabilmesi. Oturumun bir diğer konuşmacısı Ortadoğu Teknik Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. İhsan Dağı ise Ak Parti’nin AB hedefi doğrultusunda sergilediği çabaların demokratikleştirici boyutuna değindi ve bunun İslâm’ın demokrasiyle (problemlili) ilişkisinde belirgin bir dönüşüm yaratabileceğini iddia etti. Dağı’ya göre AB hedefi doğrultusunda atılan adımlar Türkiye’de bürokratik seçkinin zihniyetinin otoriter eğilimlerinin kırılmasını ve Batı algısının yeniden değerlendirilmesini sağlayacak bir etmen olarak da görülebilir.

Son oturumun konuşmacıları akademisyen kimlikleri de olmasına rağmen halen carî siyasetin içinde bulunan isimlerdi ve dolayısıyla dinleyiciler, sağ partilerin bakış açısından muhafazakârlığın taşıdığı anlamı görme fırsatı yakaladılar. Bu oturumun konuşmacıları, Ak Parti İstanbul Milletvekili Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Anavatan Partisi Gaziantep Milletvekili Prof. Dr. Ömer Abuşoğlu ve Doğru Yol Partisi Genel Sekreteri Prof. Dr. Kamil Turan kendi partilerinin muhafazakârlığa bakışını aktardılar. Bu oturumun en ilginç yönü, Türk siyaseti ve özellikle sağ siyaset için muhafazakârlığın hâlâ kafa karıştıran bir yönü bulunduğunun bir kez daha açığa çıkmasıydı. Nitekim merkez sağ partilerin hemen hepsi muhafazakâr bir yüze sahip olmalarına rağmen bunun sistematik ve teorik açıdan güçlü boyutunun eksikliği hemen sezilmekte. Siyasetçiler için temel sorun, temelde sahip çıktıkları bu kavramın içini kendi siyaset anlayışları ya da parti politikaları doğrultusunda yeniden doldurmaya çalışmaları. Böylelikle muhafazakârlık kendi teorik temellerinden koparak oldukça farklı bir çehre kazanıyor.

Ak Parti iktidarı 2006 Kasımı itibariyle beşinci hükümet yılına girecek. Bu şekilde siyasal hayatımızda ilk kez bir parti aynı seçim döneminde beşinci hükümet yılını görme imkanı bulacak. Partinin henüz iktidarının ilk

yıllarından itibaren kalıcı olabilmek için tutarlı bir siyasal dil ve politikaların şekillenmesine yön verecek bir ideoloji arayışına girişmesi kendisi adına oldukça olumlu. Aynı şekilde muhafazakâr demokrasi, Türkiye’de bu kavramın içeriğinin sorgulanmasını hedefleyen entelektüel arayışları kışkırtıyor, dolayısıyla fikrî bir canlılığı teşvik ediyor. Ama muhafazakâr demokrasinin Ak Parti için söz’den ibaret kalmaması, politikaların söylemle uyumlu kılınması asıl önemli nokta. Muhafazakâr demokrasi kavramının içerdiği hususların kuvveden fiile aktarılması, dahası Ak Parti’nin bu yöndeki politikalarının arkasında durması kavramın yerleşmesini sağlayacak temel unsur olarak görülebilir. Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinin getirdiği demokratikleşme hareketleri ve özgürlüklerin gelişmesi Ak Parti hükümetine özgürlükçü bir perspektif yakalanması noktasında yardımcı olmakta. Dolayısıyla bu süreç, muhafazakâr demokrasiye, içerdiği geleneksel ve dinsel unsurların yanında liberal değerlerin de eklenmesini beraberinde getiriyor. Ancak her şeye rağmen şu noktayı gözden kaçırmamak gerekmekte: Muhafazakâr demokrasi kavramının ve ilkede bu tür ideolojik formasyon doğrultusunda üretilen politikaların millet nezdinde ne ölçüde teveccüh bulduğu sorusunun yanıtını sonuçta 2007 yılında seçmen verecek. □